

Edukacja humanistyczna V4 dla klimatu

– rekomendacje dla instytucji kształtujących edukację

Przez trzy lata (2020-2023) Interdyscyplinarne Centrum Badań nad Edukacją Humanistyczną w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, wspólnie z partnerami z krajów V4: z Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie, Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, a także partnerami z Budapesztu – z Ogólnokrajowej Szkoły Polskiej na Węgrzech prowadziło badania w ramach międzynarodowego projektu pt. *Edukacja humanistyczna V4 dla klimatu. Rozpoznania – dobre praktyki – rekomendacje* (*The V4 Humanities Education for the Climate. Diagnoses – Best practices – Recommendations* [HEC]). Efekty naszych działań, powodowanych troską o klimat i los Ziemi, a realizowanych dzięki grantowi Międzynarodowego Funduszu Wyszehradzkiego, pozwalają na sformułowanie rekomendacji dotyczących humanistycznej edukacji klimatycznej na poziomie akademickim i szkolnym.

Należy podkreślić, że głównym obszarem badań i działań projektowych były przedmioty humanistyczne, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia językowego, literackiego i kulturowego we wszystkich krajach Funduszu Wyszehradzkiego – w Polsce, Słowacji, Czechach i na Węgrzech, co wynikało z naszego przekonania, że edukacja humanistyczna, jak dotąd słabo reprezentowana w dyskursie klimatycznym, może zabierać głos w najważniejszych kwestiach dotyczących przyszłości naszej planety.

Projekt, zakładający uaktywnienie różnych grup odbiorców: nauczycieli akademickich, studentów, doktorantów, nauczycieli pracujących w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych oraz uczniów, niemal jednoznacznie pokazał, że oczekiwania proklimatyczne każdej z tych grup są podobne. Wpłynęły one na sformułowanie naszych postulatów.

W ramach edukacji klimatycznej uznajemy jako bezwzględnie potrzebne:

1. Wprowadzenie edukacji klimatyczno-ekologicznej na wszystkich etapach i poziomach kształcenia charakteryzującej się:
  - a. Interdyscyplinarnym charakterem, z uwzględnieniem nowych optyk interpretacyjnych, rozluźniających tradycyjny antropocentryczny ogląd świata.
  - b. Partycypacyjnym charakterem, z profilem tworzonym z udziałem ekspertów oraz zainteresowanych środowisk – w tym szkolnych i uniwersyteckich.
  - c. Usieciowieniem humanistycznej edukacji klimatyczno-ekologicznej, rozumianym jako stworzenie współpracujących systemów kształcenia na poziomie uniwersyteckim i szkolnym, mogących szybko reagować na problemy współczesności.
  - d. Powoływaniem zespołów edukacji klimatyczno-ekologicznej tworzonych przez naukowców, nauczycieli oraz ekspertów (inicjowanych przez uczelnie).
  - e. Inicjowaniem przez szkoły wyższe współpracy środowisk akademickich i szkolnych, także centrów dydaktycznych, w zakresie szkoleń, współpracy tutorskiej, opracowania materiałów, wymiany dobrych praktyk.
  - f. Dowartościowaniem lokalności oraz edukacji z nią związanej.
  - g. Inicjowaniem działań lokalnych, włączających do współpracy przedstawicieli różnych środowisk.
  - h. Wbudowaniem w edukację klimatyczno-ekologiczną rzeczowych rozwiązań, systemu zachęt i wsparcia dla zrównoważonego rozwoju („zielonych wyborów”, np. w zakresie wykorzystania wody, źródeł energii, korzystania z publicznych środków transportu, przyjaznych przestrzeni edukacyjnych, zagadnień związanych z dietą, krytycznego namysłu nad konsumpcjonizmem).
2. Zmiany programów i metod kształcenia
  - a. Zmiany w podstawach programowych, obowiązujących w szkole podstawowej i ponadpodstawowej, ze szczególnym uwzględnieniem podstawy programowej przedmiotów humanistycznych w zakresie nauczanych treści oraz lektur, umożliwiające realizację edukacji klimatycznej.

- b. Zmiany w systemach kształcenia uniwersyteckiego w zakresie programów i planów studiów, interdyscyplinarności przedmiotów, seminariów dyplomowych (wprowadzane z pamięcią o treściach proklimatycznych).
  - c. Zmiany w systemie kształcenia przyszłych nauczycieli wszystkich przedmiotów i zajęć jako czułych przewodników w edukacji środowiskowej.
  - d. Korektę studenckich praktyk zawodowych (nauczycielskich): oprócz szkoły praktyka przyszłego nauczyciela powinna odbywać się w placówkach zajmujących się edukacją klimatyczną, w kontakcie z popularyzatorami interdyscyplinarnej Tradycyjnej Wiedzy Ekologicznej, pedagogami czy psychologami.
  - e. Zmiany warsztatu metodycznego na wszystkich szczeblach kształcenia: ograniczenie systemu ławkowego na rzecz edukacji terenowej, spotkań z ekspertami. Więcej działania! Uczelnia mogłaby zainicjować taką zmianę: organizować kursy, proponować uczestnictwo w krótszych projektach o tematyce klimatycznej czy choćby wycieczkach, spacerach terenowych, wykładach, organizować spotkania z osobami zajmującymi się zagadnieniami klimatycznymi. Oczekuje się, że efektem splotu wiedzy, doświadczeń, wrażliwości akademii i szkoły byłaby głęboka współpraca uczelni i szkoły, prowadząca do edukacyjnej fuzji na rzecz humanistycznej edukacji klimatycznej. Taka wizja współpracy znakomicie wpisывałaby się w posthumanistyczną ideę relacyjności, której tak bardzo potrzebujemy.
3. Wprowadzenie programów/kursów podnoszących przygotowanie nauczycieli wszystkich przedmiotów i zajęć, a także nauczycieli akademickich (oraz wspieranie takich działań przez uniwersytety oraz inne instytucje odpowiedzialne za kształcenie nauczycieli) w zakresie:
    - a. Kompetencji w obszarze tematu zmian środowiskowych.
    - b. Kompetencji umiejętnego pobudzania u uczniów/studentów zainteresowania środowiskiem i kształtowania ich wrażliwości środowiskowej (empatii, czułości, uważności wobec natury) – z wykorzystaniem odmiennego warsztatu dydaktycznego, edukacji w terenie.
    - c. Umiejętności rozwijania u uczniów/studentów krytycznego myślenia, umiejętności weryfikacji danych naukowych oraz ich interpretacji (pozwalających rozpoznać

- i oddzielić prawdziwe informacje na temat stanu środowiska i klimatu od dezinformacji oraz prób manipulacji).
- d. Umiejętności kształtowania postaw sprawczości, zaangażowania, odpowiedzialności oraz rezyliencji. Sprawczość z jednej strony oznacza wprowadzenie do szkoły/uczelni od dawna postulowanej metodyki działania, ograniczanej dotąd najczęściej przez słuchanie i mówienie, z drugiej – dość trudną próbę przejęcia odpowiedzialności za przyszłość świata, skoro treści, o których uczyć lub uczyć się oraz postawy, które są w szkole kształtowane, mają wpływ na przyszłość Ziemi.
  - e. Wzmocnienia sprawności w pobudzaniu kreatywności do poszukiwania rozwiązań na rzecz odwrócenia niekorzystnych zmian klimatu oraz radzenia sobie z jego postępującymi skutkami (adaptacji do nagłych zmian klimatu).
  - f. Budowania i promowania postaw współpracy, relacji, a nie współzawodnictwa na wszystkich etapach i poziomach kształcenia.

Waga badań prowadzonych w projekcie przez międzynarodowy zespół złożony z nauczycieli akademickich i szkolnych, a także ekspertów, zasięg oddziaływań (wszystkie kraje Grupy Wyszehradzkiej) i efekty bezsprzecznie wskazują na istotność postulatów i konieczność ich wdrożenia na wszystkich etapach i poziomach edukacji. W tym sensie (humanistyczna) edukacja klimatyczna może stać się ramą do kolektywnego i pełnego nadziei myślenia o przyszłości naszej planety i wszystkich istot.

Międzynarodowy zespół badaczek i badaczy
w projekcie Funduszu Wyszehradzkiego

Edukacja humanistyczna V4 dla klimatu. Rozpoznania – dobre praktyki – rekomendacje
(HEC, nr projektu 22020071)